

DE INSTITUTIONE

GRAMMATICÆ.

LIBER QUINTUS.

DE SYLLABARUM QUANTITATE,
AC VERSIFICANDI RATIONE.*De quarumdam literarum potestate.*

1. X, et Zeta gerunt vires ubicumque duarum
Atque duas inter vocales *jota* repertum.
2. I, u vocalis fit consona saepè latinas
Utraque vocales feriuntur : ut *Janua, Virtus*.
3. U sequitur post q semper, semperque liquescit;
At post s, aut g vim servat, vimque remittit.
4. L, atque r mutis percussae saepè liquescunt.
M, aut n raro; sed graeca in origine tantum.

Syllabæ fiunt vel ex una, vel ex pluribus literis, ut, a, i, vir, mons, etc.

Litteræ partim vocales sunt, partim consonantes: vocales a, e, i, o, u, y: ex quibus sex fiunt diphthongi æ, au, ei, eu, œ, yi, ut *Præsto, Audio, Hei, Eurus, Pæna, Harpyia*. Ex consonantibus aliae mutae sunt: ut b, c, d, g, k, p, q, t. Dicuntur mutae, quod per se sine vocalium adminiculo pronuntiari nequeunt. Aliae semivocales: ut f, l, m, n, r, s, x, z. Dicuntur semivocales, quod ipsæ per se, etiam si non planè, et aperiè, ut vocales, obscurò tamen sonant. Quarum nonnullæ varia sortiuntur munera, ut mox dicemus.

1. X et z duplices sunt, hoc est, vim habent duarum consonantium. Nam x valet c s, vel g s, ut *Dux, Rex*; z valet d s, vel duplex ss, si veteres cónsulas, qui z litteram per duplex ss, reddebat, ut *Patrizo, Patrisso*. J inter duas vocales duplex etiam est; ut *Major, Ejus*. Prisci autem hoc loco i geminabant, ut *Manor, Eius*. Brevian- tur tamen *Quadrijugus, Bijugus*.

LIBER QUINTUS.

2 I, et u, cum vocalibus præponuntur, easque comprehendunt, fiunt consonantes, ut *Janua, Virtus*.

3 U post q semper liquescit, ut *Quare*. Post s verò liquescit sequente à vel e, in prima nominis, vel verbi positione, hoc est, cum masculina terminatio nominis in Nominativo, aut prima persona verbi indicativi incipiat à sua, vel sue, ut *suavis, suesco*. Quare in *Suébam* à verbo *Suo, is*, non est liquida. Solent interdum poëtae u liquidam vocalēm facere: ut *Lucan. lib. 2: Fundat ab extrimo flavos Aquilone Suévos*. Post g liquescit etiam u, sequente vocali; modò non sit altera, u, *Lingua, Sanguis*. Quare in vobis, *Ambiguus, Exiguus*, u vocalis est. In verbo tamen *Arguo*, et in quibusdam præteritis secundæ conjugationis, ut *vigui, indigui, rigui*, et si qua sunt alia, u vocalis est, quia in his præteritis u poniuntur loco e præsentis, que non est liquida.

4 L, alque r, cum à mutis percutiuntur, liquidæ sunt, ut *Plenus, Trado*. M. et n raro liquescunt, idque in græcis tantum dictiōibus, ut *Tecmessa, Cygnus*. Horat.: *Forma captivæ dominum Tecmessæ*. Idem, lib. 4: *Donatura cygni, si libeat, sonum*. Dicuntur autem litteræ liquescere, cum vim suam, roburque amittunt, in propo- sitis exemplis.

PRÆCEPTA UNIVERSA.

De Syllabárum quantitaté.

Syllaba longa duplo; brevis uno tempore fertur.

2. Ancipites profert vocales sermo latinus,
Nam modò corréptas, modò longas promit eisdem,

1 Tempus est intervallum, spatiumque, quo syllaba pronuntiatur. 2 Nulla vocalis apud latinos perpétuò aut brevis, aut longa est: sic in *amare* prima a brevis est, secunda longa: apud Græcos *Epsilon* et *Omicron*, quæ et e, et o valent, perpétuò sunt breves: *Eta*, quæ ferè per e, et *Omega*, quæ semper per o latinè redduntur, perpétuò sunt longæ: *Alpha, Iota, et Ypsilon* indifferentes: non in omni tamen dictione, sed in diuersis.

PRÆCÉPTUM PRIMUM DE DIPHTHONGIS.

Syllaba, quam scribis 1. *Diphthongo*, longa notetur;
Sed 2 *Præ*, vocali, dabitur variata, sequente.

1 Modò græca, modò latina sit diphthongus, ut *Aeneas, Pæna*: 2 ut *præoptio, præo*.

Praeoptare caret, si quod placet, atque necesse est.
Martian. Capell. 1.

Præmia cum vacuus domino præiret Arion. *Stat. Thebaid. 6.*

II. DE VOCALI ANTE VOCALEM.

Vocalem rapuere, alia subeunte, latini. Tenditur et quintæ casus, qui existit in 1 *ei*, Res tamen, atque *Fides*, et *Spes* rapiuntur ibidem. 2. *R* nisi succedat, recipit duo tempora *Fio*. Est 3 *ius* longum genitivi; in versibus antecps. Corripit *Alterius*, semper producit *Alius*. Eheu longa datur; recte variabitur 4 *Ohe*. Protrahit 5 *Pompeii* et *Cai*, similèque vocandi. Sed 6 Græci variant, nec certa lege tenentur.

1 Ut speciei, in Genitivo et Dativi: 2 ut fierem. 3 Nam soluta oratio illius profert, penultima longa: poëta illius, vel illius, media antcipate. 4 Mart. lib. 4: *Ohe jam satis est, ohe libelle*: nam hic poëta in carmine Hendecasyllabo semper in prima regione Spondéum collocat. 5 Ovid. 4 de Ponto: *Accipe, Pompei deductum carmen ab illo*: 6 ut *Cytherea, Philosophia*.

III. DE POSITIONE.

Consona si 1 duplex vocalem, aut 2 bina sequatur, Vocalis positi remanens producta sonabit:

3. Bina sit in verbis quamvis disjuncta duobus.

1 Ut *Gaza, Araxes, Troja major*. De iota intellige in medio dictiōnis simplicis; 2 ut *Terra*; 3 ut *At pius*: ubi *At* producitur. Si vero ultraque consona, aut duplex sit in principio sequentis dictiōnis, præcedētem vocalem brevem natura non fecit longam, ut *Lucente, Smaragdis*.

IV. DE LIQUIDIS.

Syllaba 1 si brevis est natura, et muta sequatur Cum liquida, semper breviabit 2 sermo solutus; At 3 carmen poterit producere, seu breviare.

1 Ut *Conflagro*, nam flagro natura sua corripit; 2 nam in soluta oratione semper *Conflagro*, 3 sed in carmine, *Conflagro*, vel *Conflago*. Notabis mutam, et liquidam debere ad sequentem vocalēm perlinere, ut in *Fragro*, *g* et *r* pertainent ad sequens *o*. Quod non accidit in *Abluo*, ubi a producitur semper positione, quia b pertinet ad præcedens *a*.

V. DE PRÆTERITIS.

Præteriti sit longa prior, cui syllaba 1 duplex. *Sto, Do, 2 Scindo, Fero* rapiunt, *Bibo, 3 Findoque, Sisto*. Quod si præteriti 4 geminetur syllaba prima, Ultraque corripitur, nisi 5 duplex consona tardet. *Cedo* 6 *Cecidit* habet, cui junges *Pedo, pepedit*.

1 Ut *Veni, vidi, vici*. 2 Sic concidit abscidit à *Scindo*, sed abscidit ab *abs* et *cedo*: 3 sic *Dissidit* à *Diffindo*: 4 ut *útudi*; *cecidit* à *cado*: 5 ut *fefelli*. 6 In *cécdi* et *pepedi* ultraque media est longa, et ultraque prima est brevis, *Juv. Sat. 3: Ebrius, ac pétulans qui nullum forte cécidit*.

VI. DE SUPINIS.

Longa Supina manent 1 dissyllaba sede priore. *Ast 2 Eo, cum 3 Cieo, Sero jungs, Reórque, 4 Linóque*. *Tum Queo, et 5 orta Ruo, Sino, Do rapuere priores*. Communem Statum primam servare videtur. Inde 6 Statum breviam soboles, extendit in *atum*: *Inde 7 Status curtat; 8 Sta uirus porrigit usus*. Longa supina damus polysyllaba semper in 9 *utum*. Ex 10 vi præteritis quibus v sit consona, fiat. In tum perpetuo penultima longa *supini*. Cætera corripies in 11 *itum* quæcumque *supina*.

1 Ut *visum, motum*. 2 Itum cum compōsitis, ut *áditum*; exēpte *Ambitum*, et *Ambitus, ta, tum, ab Ambio*. Ovid. : *Jussit et ambita circundare litora terræ*: etiamsi nomen *Ambitus*, et *Ambito* eamdem corripiant. 3 *Citum* à *Cieo* secundæ conjugatiōnis: sic *concitum* exēcitum, *pérцитum*, penultima brevi; nam *conciitus, excitus, percitus*, penultima longa sunt à *Cio* quætae conjugatiōnis. 4 *Inde oblitus* pen. brevi; nam *oblitus*, pen. longa, est ab *Obliviscor*. 5 *Trisylabum* est *ruitum*; sed pónitur propter compōsita *obrūtum eritum*, etc. 6 Nam dicimus *Constitutum* et *constatūm*. 7 *Status, us, corripit* Ovid. 5 *Fast*. : *Hic status in cælo multos permansit in annos* et etiam *Status, ta, tum*. Idem 3 *Fast*. : *Musa, quid i Fastis non stata sacra petis?* 8 *Lue, lib. 3: Tunc re immenso placiuit statura labore*. 9 *Ut solutum, argutum*. 10 *ut Amavi, amátum; delévi, deléatum; petivi, petítum; audivi, auditum*. 11 *ut Monitum, Fugitum*.

VII. DE DERIVATIS.

1. *Dericata* sua sumpsero ab origine normam;
2. Multa tamen se jure suo, ductuque tuentur:
Quæ sint illa, tamen *Vates, Ususque docébunt*.

1 Sic *Legébam* habet primum *e* breve, quia à *Lego*: *Légeram* verò habet primum *e* longum, quia à *Legi*; sic *Arátrum*, ab *Aro*.

2 Nam multa à longa origine corripiuntur, *Arista*, *Lúcera*, ab *áreo*, *lúceo*. Contra multa producuntur à brevi origine, ut *latérrna*, *láleo*; *régula*, à *rego*.

VIII. DE COMPOSITIONE.

1. Legem *simplicium* rétent 2 *compósta* suorum, Vocalem licet, aut 3 Diphthóngum syllaba mutet. *Juro* tamen longum, breve *Dejero*, *Péjero* gignit. Ex *Hilum Nihilum*, à *Sopitus Semisopitus*. *Agnitus* à *Nátus*, correptis *Cóngnitus* haerent. Tumque 4 *Dicus Dico*; tum *Prónuba*, et *Innuba Nubo*. Longum 5 *Imbecillus*: variant *Connubia* vates.

Ut pérlego médiam córripit, quia *lego* córripit primam. 2 *Concido* médiam córripit, quia *cado* córripit primam. 3 *Sic concido* médiam producit à diphthóngo *cædo*: et *Suffoco* à faux. 4 Ut *malédicus*. 5 *Bacillus* córripit primam; at *imbecillus* producit secundam.

IX. DE COMPOSITIONE PRÆPOSITIONIS.

1. Præpositiva aliis si pars connectitur ulla,
2. Quanta fuit sejuncta prius, conjuncta manebit,
3. Præpósita modò nulla prius data norma resistat.
4. *E*, *De*, *Præ*, *Se*, *Di*, componens non breviábis. In *Dívimo* brevis esto prior, comes esto *Disertus*. A 5 Latinum produc compónens; cóntrahe 6 græcum. Est *Re* breve; at 7 *Refert* proténdunt sèpè poëtæ. Córripe *Pro* 8 græcum compóstum; extende 9 latinum. Excipe, quæ 10 *Fundus*, *Fugio*, *Neptisque*, *Nepósque*, Et *Fetus*, *Fari*, *Fátor* *Fanúmque* crearunt. Huc *Prófugus* spéctat, *Proficiscor*, iunge *Protérvus*: Atque *Propágó* 11 genus, *Properáre*, *Procello*, *Profecto*. *Prociúro*, commùne datur, *Propino*, *Profundo*. Longa 12 *Propagáre*, et 13 *Prosérpina* sèpius optant: 14. *Propéllo* melius, *Propúlso* *Lucrétius* addit.

1 Præpositiva pars, id est, *præpositio*: 2 ut *apério* et *opério*, corripiunt primam, quia *Ad* et *Ob*, natúra sunt breves: sic *Omito*: 3 ut *admitto*, producunt enim propter sequens *m*: 4 ut *emitto*, *depono*, *præfero*, *semóreo*, *didúco*: 5 ut *amens*: 6 ut *asylum*, *ádita*, *orum*. 7 *Re* perpétuò brevis est, si natúram species: cùm autem poëtæ volunt producere, géminant consonántem: ut in *relligio*, *réppulit*, *reppérriet*, *redauico*: sic in *Fero*, cum re poëtæ géminant consonántem, dicuntque *réffero*, *réttu-*

lit *rellatum*: quamòbrem, qui absque hac geminatiōne producunt, deducebentes ab ablative *re*, perpétant in alius quoque significatiōibus produci hoc verbum à poëtis. Serenus: *Sic étiam rútilus reffertur pectore sanguis*. Horatius: *Inde pedem refferre pudor vetat aut óperis lex*. Sic legunt Lambinus, Turnebus, Achilles Státius et antiqui codices. Ovid. 13 *Metam.*: *Sed enim quia réttulit Ajax*. Igitur semper, cùm producitur hoc verbum, debet scribi dupliči *ff*, modò sit personale, modò, quod vulgus dicit, impersonale. Sic sentiunt de hoc verbo Georgius Valla, Franciscus Brocensis; et indicat Nebrissensis in commentariis, multique álli viri docti: 8 ut *Prólogo*, *Propónits*: 9 ut *promitto*: 10 ut *profundus*, *profugio*, *proneptis*, *pronepos*, *profestus*, *profor*, *profiteor*, *profanus*: sunt, qui putent hæc, et similia ideo córripi, quod componantur non à *Pro*, sed ab adverbio *Procul*. 11 De hoc nomine hoc est discrimen: cùm ad *genus* referatur, córripitur. Lucan. lib. 6: *Quam prior affitur Pompeii clara propigo*: cùm ad *vites*, aut *árbores*, producitur. Virg. 2 *Georg.*: *Pressos propáginis arcus*. 12 Melius producēs; sed aliquando quoque corripiet, nam Lucr. lib. 1: *Nec ratione fluunt ália, stragémque propágant*. Rarisimè corripietur. 14 *Propéllo* et *Propúlso* melius producuntur: tametsi utrumque corripiet Lucr. lib. 4.

X. DE COMPOSITIS AB ALIIS DICTIONIBUS.

- De *A*—. 1 *A* tende extrémum compósti in parte priōri.
- De *E*—. 2 *E* brevis effértur claudens extréma priōrem Compósito partem, veluti *Stupefacta*, *Nefandus*. *Nequidquam* produc, *Nequando*, 3 *Vénifica*, *Nequam*, *Nequitia*, et *Nequis*, *Credoque*, 4 *Videlicet*: adde *Nécubi*, *Nequáquam*. Várium *Liquefio* feratur.
- De *I* et *Y*—. *I* quoque corripietur, seu græcum, sive latinum. *Omnipotens* veluti, et *Polydórus*. *Protrahē* *siquis*,
- 5 *Vipera*, tum *Bigæ*, *Tibicen*, *Ubique*, *Quadrigæ*, *Binus* cum sòciis, et *Ubilibet*, *Ilicet*, atque *Illis* *Nimírum*, *Trinácría* jūngito, et 7 *Idem* *Masculeum*, neonon et *Ubiris*, *Scilicet*, adde *Siquando*, atque *Meliphylion* comitatūr *Ibidem*. Produc, *Quadriduo* dempto, composta 8 *Diéi*. 19 quoque non fixum tendes. *Ubicúmque* sit anceps.
- De *O* et *Omega*—. Partem compósiti claudens o 10 *parva* priorem.
- Græca brevis; sed 11 *magna* tamen tendat ibidem. Sed támén 12 o Látium semper producitur. 13 Inde *Excipe*. *Quandóquidem*, atque *Hodie* cum *Bardocuculle* De *V*—, *V*. 14 si compósiti pars est prior effice curlam.

1 Ut *Malo*, 2 Habis jam exēmpla inibi. 3 Sic *venēficus* et *Veneficium*. 4 Créditur factum ex vidēre et licet. 5 Nōm vel dicta est quasi *vi pariens*, ut *vulgō* fertur, vel dicta est quasi *vivēpera*, quod ea sola ferē serpētūm genēribus, non ovūm, sed animal pāriat; quod vult Guillel. Cander. 4. 6. Nov. Lect. cap. 16 probātque testimoniū Ni- cāndri : 6 ut *trimus*, *quadrīmus*. 7 Nam idem neutrūm corripit : 8 ut *meridies*, *quotidie*, *triduum*, cūm lamen quātriduum corripia ut : 9 ut *quidam* : 10 ut *Cymothoe*, *Carpophorus*, sed Martiālis producit *Theophila* et *Theophorūs*: propter multas fortassis breves voces : 11 ut *Lagopus*, *Geometra*, *Minotaurus* : 12 ut *Quandocūmque*, *cateroquin*. 13 Addē his *controversia*, *controvēsor*, *controversus*, quae cōrripit Sidonius. 14 *Cornūpetā*, *Trojūgena*.

DE INCREMENTO NOMINIS

Quid sit incrementum.

Cūm rectum superat Genitivus syllaba in una,
Tunc ea, quae fuerit pātriū penūl'ima casus,
Crementum primum est: numerus quod et 1 unus et alter
Rēspicit, atque gradu mensuram amplēctitur æquo.

1. Nam, verbi grātia, in *sermōnis*, *sermōnes*, *sermōni-*
bus illud mo tam in singulāri, quām in plurāli pro eōdem
cremēnto comparatur. Nota esse voces, qua duplex ha-
bent cremēntū. Ut *iter*, *itineris*; *supēllex*, *supellec̄tilis*;
biceps, *bicipitis*, etc.

DE INCREMENTO DECLINATIONUM.

1. Nullum prima dabit cremēntū : multa secūnda
Et brēvia, ut *Pūeri*: solum producit 2 *Ibēri*.

1. Intellēge in singulāri, nam in plurāli habet cremenata,
ut *musārum*; de quo infra. 2 Producitur quoque ejus
compositūm *Cēliber*, *Cēlibéri*.

DE INCREMENTO.

Tertiae declinatioñis.

De litera A.— Nomen in *a* crescents, quod flectit 1 tertiā
producat.

Mascula corrēptis, *al* et *ar* finita dabuntur.
Ut *Lar*, *Sal*, *Hepar*; junges eum *Nēctare*, *Bacchār*,
Cum *Vade*, *Mas* et *Anas* cum 2 natis *Parque*, *Jubdrque*.
As, et *a* grēcorum, ceu *Lampas*, *Stemma*, *Poema*.

3. S quoque finitum, cui cōsona pōnitur ante :
Et *Dropax*, *Anthrax*, *Atrax*, cum *Smilace*, *Climax*,
His *Atacem*, *Panacem*, *Cōlacem*, *Styracēmque*, *Fa-*
cēmque.

Atque *Abacem*, *Cōracem*, *Phylacem*, 4 Compōstaque
nectes.

1. Ut *Vectigal*, *ālis*; *Titan*, *ānis*. 2 Ut *impar*, *cōpar*.
3 Ut *Trobs*, *Arabs*, *Arabis*. 4 Ut *Arctophylax*, etc.

De litera E.— 1 *E* breve sit crescens; pātrius tendatur
in 2 *Enis*.

Ver, et 3 *Iber*, *Lōcuples*, *Hāres*, *Mercēsque*, *quiēsque*
Lex, *Halec*, *Halex*, *Seps*, *Plebs*, *Rex*, jūngito *Vervea*.
El 4 peregrina elis junges : his adīce grāeca.

5. *Er*, aut es finita : *Aether* rapiātūr et *Aer*.

1. Ut *pulvis*, *pulveris*; *degener*, *degénēris*. 2 Ut *ren*,
renis; *siren*, *sirenis*. 3 Ideō inter nōmina tertiæ constitui-
tur : nam Plinius dixit : *Iberis*. 4 Ut *Michael*, *Rāphael*,
elis. 5 Ut *crater*, *ēris*; *tapes*, *ētis*.

De litera I, vel *Y*.— *I* rapit velut *Ordo*, *Chlamys* sed
pātrius *inis*.

1. Tenditur in grēcis; *Vibex* producito, *Samnis*,
Glis quoque, *Dis*, *Nesis*, *Lis*, *Gryps*, quibus addit *Qui-*
riten.

2. *Ix*, aut *yx* pātrium producere gaudet in *icis*.
I breve servārunt *Hystrix*, cum *Fōrīce*, *Varix*,
Coxendixque, *Cilyx*, *Chēnix*, *Natrīxque*, *Calixque*,
Atque *Calyx* Dānaūm nectes, *Erycēmque*, *Vicēmque*,
Sardonychi sociātūr *Onyx* hāret utriq. Et *Sālicis*, *Filicis*, *Lāricis*: sic 3 *Bēbrycis* anceps.
Sed brēvibus junges, in 4 *Gis* cūm pātrius exit :
Coccy, *Coccygis*; *Mastis*, *Mastigis* amāvit.

1. *Inis*, vel *ynis* grācum producitur, ut *Delphin*, *inis*;
Phorcyn, *ynis*. 2 Ut *Felix*, *icis*; *Bombyx*, *ycis*: excipe
Hystrix, et rēliqua. 3 *Silius*, lib. 3, producīt. Possēssus
Baccho sāva *Bebrycis* in *aula*. Valer. Flacc. lib. 8. corri-
pit : *Bebrycis* ut *Scythici* procul *inclemētia sacri*. 4 Ut
Phryx, *gis*; *Iapyx*, *ygis*; à quibus excipe *Coccyx* et *Mastix*.

De litera O.— Nomen in *o* crescents produc, ceu *Candor*,
Arator.

Omicron, ut *Canonis*, rētinet breve tempus ubique :
Omega producīt semper, genitivus *Agonis*.
Indicat, atque usu multa explorānda Magistro.

Sed variant *Briton*, *Sidon*, quibus additio *Orion*.

1. Grēcorūm rapiātūr *Oris*, neutrūmque 2 latinūm.
Adjectiva gradus 3 médiū producīt semper.

4. *Oris* ab *Os* produc : brēvibus *Memor*, *Arbor* adhārent.
Et *Lepus*, et 5 *Pus* compostūm, 6 *Bos* et *Impos*.
Cōrripe *Cappādoçem*, cum *Præoce* : jūngito *nomen*.

7. S quoque finitum, si cónsona forte preebit,
Ut *Scrobs*; at *Cyclops*, *Cereops* tendantur, et *Hydrops*,
Europs, *Scops*, *Conops*, junges queis rite *Myopein*.

4. Ut *Hectoris Nestoris*. 2 Ut *marmoris*, *éboris*. 3 Id est, comparati gradus : *majus*, *májoris*; *melius*, *melióris*. 4 Atamen *os*, *oris*, producitur. 5 Ut *tripus*, *tripodis*. 6 *Bovis*, *bovi*, *boven*, *bove*, *boves*, corripiunt *o*: sed *bobus* in Dativo et Ablativo pluráli producunt: nam dicuntur esse contractiones à *bovibus*. 7 et græca etiam, ut *Pelops*, *Pélopis*.

De litera U. — 1 *U* brevis augéatur; sed in 2 *Uris* et *Udis* et *Utis*.

Ex *Us* : *Fur*, *Pollux*, *Lux*, *Frux* producta sonabunt. *Intérkus*, *Ligus*, atque *Pecus* rapiantur ibidem.

1. Ut *dux*, *ducis*; *præsul*, *præsulis*. 2 Ut *Tellúris* à *Tellus*; *palúdis* à *palus*; *virtutis* à *virtus*.

DE INCREMENTO PLURALI.

Est 1. Plurale inreméntum penultima casus, Qui pátrium superat primum, rectumque secundum.

2. *I*, *u* corripit. 3 *A*, *e*, *o* pluralia produc.

4. Si obliqui pluráles superant vel Genitívum singuláris, vel Nominativum plurális, tunc habébunt reméntum, ut *sermónibus* superat et Genitívum *sermónis*, et Nominativum *sermones*. 2 Ut *animálibus*, *pórtibus*. 3 Ut *quarum*, *rerum*, *dominórum*.

DE INCREMÉNTO VERBL.

1. Persónam primi præséntis verba secundam Si númeru vincunt, dicas *cremén̄ta* tenére : *Cremén̄tum*, verbi primum dic, quod posíturam *Æquat*: bis supérans dicátur habére secundum : Quod si ter vincit, tria tunc reménta nota bís. Nam pro *incremén̄to* numeránda est ultima nunquam.

2. Activa cum verba carent, fingémus eádem.

1. Secunda persóna singuláris indicatiivi modi norma est ad quam verbórum *Incremén̄ta* diriguntur: cui si verbum sit æquale, nullum est incremén̄tum, ut *amas*, *amat*. Sin verbum lóngius sit una syllaba, unum habébit incremén̄tum, si duábus, aut plúribus, tótidem erunt incremén̄ta: ut *amas*, *amabámus*, *amaverímus*. Ultima syllab: nunquam est incremén̄tum. 2 In verbis Deponéntibus: fingéndā est vox activa, ad quam verbórum incrementa redigántur.

De litera A. — Pónitur 1 *a* longum, dum crescit: cóntrahe primum. Creméntum verbi *Do*, *das*, cum pignore 3 primæ.

1. Ut *Stabam*. 2 Ut *Dabám*: ubi *a* corripit: est enim primum reméntum: nam *dabámus*, cùm corripiat primam *a*, secundam producit. 3 Compósita inquam à *Do*, *das*, quæ inflectuntur per primam : ut *circumdatab*.

De litera E. — 1 *E* quoquè producunt verba crescéntia; 2 verū.

Id rapiunt ante *r* ternæ duo tempora prima. Sit brevis *e*, quando 3 *Ram*, *Rim*, *Ro*, adjuncta sequantur.

4. *Reris*, *Rere* dabis longis : 5 *Beris* et *Bere* *curtis*. Cóntrahit interdum 6 stetérunt, dederuntque poëta.

1. Ut *siebat*, *rebar*. 2. Id est, *e* ante *r* in quovis præsente et in perfécto, quæ prima sunt tempora téritiae conjugatiōnis, ut *cognósceris*, *cognóscerem*, *cognoscere*. 3 Ut *Anáveram*, *amáverim*, *amávero*. 4 *Sequerér̄is*, *sequerér̄er*. 5 Ut *celebrábere*. Virgilius et alii.

De litera I. — 1 Corripit *i* crescens verbum; sed 2 cóntrahe quartæ.

Primum reméntum. Semper producitur 3 *ivi*. Præteriti breviatur *imus* penultima semper.

4. *Nolito* addatur longis : huic jungs *Velinus*, Et *Sinus* páriter, sóboles 5 quod tota sequétur.

6. *Ri* conjunctivi poterit variare poesis. Orator pátriæ doctum ne spreverit usum.

1. Ut *liquimus*, *anábamus*. 2 Ut *ibam*, *ibo*, *subimus*, *venimus* in praesente. 3 Ut *petivi*; sed *imus* ejusdem præteriti semper corripit, ut *vénimus*, *sénsimus*. 4 Sic *nolimus*, *nolite*. 5 Ut *adsimus*. 6 *Amaverimus*, vel *amavérimus*, quæ variant celeberrimi poëtæ; sed in communī pronuntiatiōne, et soluta oratiōne serviéndum est consuetudini patriæ.

De litera O et U. — 1 *O* crescens produc; *u* 2 verò corripe semper.

3. *U* sit in extrémō penultima longa futūro.

1. Ut *amatote*. 2 *Volumus* : *ddsumus*. 3 Ut *futurus* matúrus.

DE PRIMIS ET MEDIIS SYLLABIS.

Syllabæ aut primum, aut médium, aut últimum locum occupant. Quæ hæc tenus dicta sunt, præcipuè spectant ad primas et médias cognoscendas : *Exaudivérimus*, exémpli causa, primam longam habet positione, secundam diphthóngō, cæterárum trium cogitio ad verbórum incremētum spectat. Si quando ergo prima, vel secúnda syllaba occurret, tum ad præcepta illa univérsas confugies, tum ad nómīnum et verbórum incremēta, in quibus tanquam in sédibus, ac locis quibúsdam syllabáum di-mēnsio latet, quos parátos et expeditos habere op̄ortet. Quod si, ubi diligētius requireris, non apparuerit : experire, num pronuntiatiōne, tenoreque possis eam in-dagare. Fingámus antepenultimam verbi *invideo*, quod quātuor syllabāis constat tibi negótium facéssere : excogita quo pacto fiat trisyllabum : atque ita accéntu coquósces, sitne brevis, an longa : *invides*, *invide*. Vides ut accéntus syllabæ brevitatem apéruit? Idem in verbis *Peto*, *Paro*, *Loquor*, et similibus, quæ trium syllabáum fient, si præ-positiones addas ad hunc modum : *Répeto*, *Cómparo*, *Alloquor*.

Deprehénditur étiam syllabárū quántitas analógia, atque similitudine. Scis *Amabilis*, verbi causa secundam habere longam : dices *Formidabilis*, *Penetrabilis*, *Lacrymabilis*, et cætera ejusdem simili, tertiam producere. Compositio étiam et derivatiō, de quibus supra actum est, syllabárū brevitatem, longitudinemque dé-tegunt. Quod si, his omnibus adhibitis remediis, hæseris, ne ánimo cóndicas : súperest poetárum auctóritas, qua suas præceptiones fulciunt grammatici. Ignóras *Metas*, exempli grátiā, *Sudo*, *Studeo*? habéantne primas bréves, an longas? *Ungue*, *arrodenti*, capítque perfrictanti Horatius opem feret.

Qui studet optatam cursu contingere metam
Multa tulit, fecitque puer, sudávit et alsit.

Quæ cùm ita sint, quam plúrima cármina optimórum poetárum memoriæ sunt mandanda, versus sær-

pissime scribendi. Quæ exercitatio multò facilius, et cértius te syllabárū ratiōnem docébit, quād de primis, et mediis præceptionum multitudine prop̄ infinita. In quibus sanè aliter citántur versus, quam à poëtis scripti fuerint : intérduum alii pro aliis testes proferuntur. Quæ præcep-tiones ne in errórem inducant, diligenter cavéndum est. Citántur sæp̄ poëtæ, aut recentiores, aut vetustiores, quād ut eis tides habénda sit. Cæterórum testimónia non rarò depravata, ac corrupta proferuntur. Quare cui de primis et mediis syllabis privatas præceptiones trádere in animo erit, secum cogit̄ nihil ad huic diem de ipsis à grammaticis tráditum esse : evolvatque ipse summa cura, ac studio poëtas omnes clásicos. Nam si iisdem testimóniis contentus erit, quæ ab aliis afferuntur, sæp̄ nu-mero se falsum fuisse experientur. Sed hæc penè totam hóminis non solùm otiosi, sed etiā doctissimi vitam re-quirunt.

DE ULTIMIS SYLLABIS.

DE VOCALIBUS.

A in fine dictiōnis longa est, ut *Contra*. Excipe *Eja*, *Ita*, *Póstea*, *Quia*, et omnes casus in *a*, præter Abla-tivos nostros, et Vocatívos græcos, ut *Musa*, *Aenea*, *Calchá*.

Graeca verò à rectis in es brévia sunt, ut *Orésta*, ex *Orestes*. Fecerunt Fúriæ, tristis *Orésta*, tuæ. *Ovid. Trist. I, Eleg. 4.*

E in fine brevis est, ut *Légere*. Excipe *Me*, *te*, *se*, *de*, *è*, et omnia primæ et quintæ declinatiōnis, ut *Anchisiade*, *Die*, *Re* : et quæ inde oriuntur, ut *Quare*, *Hódie*, quibus adde *Fame*, *Cete*, *Tempe* : et imperativum secundæ con-jugatiōnis numeri singuláris, ut *Mone*, *Doce* : *Cave* ferè corripit. Longa præterea sunt *Fére*, *Ferme*, *Ohe* : et adverbia à nominibus secundæ declinatiōnis profecta, ut *Pulchrè*, *Sanctè*, præter *Benè* et *Malè*. Ne pro Non etiam producitur.

I in fine longa est, ut *Fieri*. Corripiuntur tamen *Nisi*, *Quasi*, et g. æca in *i*, vel *y*, ut *Palladi*, *Daphni*, *Moly*, *Mili*, *Tibi*, *Sibi* ultimam habent communem. *Ibi*, *Ubi*, *Cui* (cum dissyllabum est) frequētius corripiuntur.

O indifferens est, ut *Sermo*. Excipe monosyllaba, ut *O*, *Do*, *Sto*, quæ longa sunt : Datívos et Ablatívos, ut *Dómino* : Adverbia à nominibus orta, ut *Eó*, *Tantó*, quibus accéndunt *Adeó*, *Ideó*, præter *Citó*, *Imó*, *Modó*, *Póstmodo*,

Dúmmodo, Quómodo. His adjúnges *Scio*, *Nescio*, *Duo*, quæ habent o breve. Longa étiam sunt græca, quæ habent Omega, ut *Androgeo*, et Ergo pro *Causa*. Adverbium *Seró*, et conjunctio *Vero* últimam habent communæm.

U in fine producitur, ut *Manu*, *Cornu*, *Panthu*.

DE CONSONANTIBUS.

B, *d*, *t*, in fine corripiuntur, ut *Ab*, *Ad*, *Amat*. *L* in fine corripitur, ut *Animal*. Excipe *Sal*, *Sol*, *Nil*. *R* in fine corripitur, ut *Amor*. Excipe *Cur*, *Far*, *Fur*, *Iber*, *Lar*, *Nar*, *Ver*, *Par*, cùm compositis : et græca, quæ faciunt Genitivum in *eris*, ut *Aér*, *Aéris*; *Æther*, *Ætheris*; Céltiber à Martiale corripiuntur; erit itaque ánceps.

C finita longa sunt. Excipe *Donec*, *Nec*, *Fac*, *Hic*, pronomén virile ánceps est.

M in fine, nisi adimátur per *Ecthlipsin*, brevis est, quod cérritur in compositis, ut *Circumago*.

N finita longa sunt, ut *Non*, Córripe *An*, *In*, *Forsan*, *Forsitan*, *Tamen*, *Attamen*, *Viden* : et finita in *en*, quæ faciunt Genitivum in *inis*, *Nomen*, *Nominis* : et græca in *on*, quæ ad secundam nostram declinatiōnem spectant, ut *Pélion* : omnes déniq[ue] accusandi casus à Nominativis últimam brevem habéntibus, ut *Scorpion*, *Thetin*, *Majan*, *Eginan*, *Ityn*.

As finita longa sunt, ut *Estas*, *Amas*. Córripe græca, quórum Genitivus exit in *adis*, ut *Pallas*, *adis* : et Accusatíos græcos tértiæ declinatiōnis, ut *Troas*, *Delphinas*.

Es finita longa sunt, ut *Sermones*, *Doces*. Córripe *Es* à verbo *Sum*, cum compositis, ut *Potes* : item *penes* et neutra græca in *es*, ut *Cacoéthes* : et nómīna latīna tértiæ declinatiōnis, quæ habent incrementum breve, ut *Miles*, *tis*, præter *Aries*, *Abies*, *Páries*, *Ceres*, *Pes*, cum compótisis, ut *Cornipes*.

Is, vel *ys*, finita brevia sunt, ut *Apis*, *Typhys*, *Itys*. Excipe casus omnes multitūdiniis, ut *Viris*, *Armis*, *Nobis*, *Omneis*. Item *Glis*, *Vis* (nomen et verbum) et *Velis*, *sis*, cum compositis, ut *Quávis*, *Nolis*, *Aasis* : et secundas persónas præséntis indicativi númeri singuláris quártae conjugatiōnis, ut *Audis* : et Nominativos, quórum Genitivus exit in *inis*, *entis*, *itis*, penúltima longa, ut *Sálamen*, *inis*; *Simois*, *éntis*; *Samnis*, *itis*.

Os finita longa sunt, ut *Os*, *oris*, *Minos*. Córripe *Os*, *ossis*, *Compos* et *Impos* : et græca neutra, ut *Cháos*: item *os* finita, quæ ad secundam latīnam declinatiōnem

LIBER QUINTUS.

tránsent, ut *Tyros* : omnes déniq[ue] Genitivos, à quibuscūmque rectis proficiuntur, ut *Arcados*, *Pallados*.

Us finita brevia sunt, ut *Litus*, *Intus*, *Pámphagus*, *Abyssus*. Excipe monosyllaba, ut *Plus*, *Rus* : et quæ crescent in obliquis penúltima longa, ut *Salus*, *ítis* : et casus quártae declinatiōnis, præter Nominativum et Vocabitum singuláris, Dativum et Ablativum plurális : item græca quórum Genitivus exit in *untis*, ut *Amáthus*, *untis*, et quæ ex *Pus*, *podos*, componuntur, ut *Tripus*, *odis* : quæque ex *ous* diphthongo contrahuntur, ut *Pánthus* ex *Pánthous* : et Genitivos à foemininis in *o*, ut *Clio*, *Clius*. Huc étiam spectat sacrosánctum nomen JESUS.

DE LICENTIA POETICA.

Poëtæ syllabis intérduum pro suo jure abutúntur, ac breves pro longis, longas item pro brévibus fréquentér usurpant, ut Virg. 6 Æneid. : *Obstupui*, steteruntque come.

Intérduum étiam diphthóngum, et vocálem longam, cum vocálem divérse dictiōnis præcedunt, brevem efficiunt prætermissa synalæpha, ut Virg. Æneid. 5 : *Insulae Iónio in magno*, quas dira Celæno. Æneid. 5 : *Victor apud rápidum Simoénta sub Ilio alto*. Ubi steterunt in primo cármine, *Insulae* in secundo, *Ilio* in tértio breves sunt.

Monosyllaba brévia græcorum more nonnúnquam prouducunt. Virg. Æneid. 3 : *Limináque*, *Laurúsque*, *Dei*, totusque moveri.

Syllaba brevis post quatuor primos pedes (maximè secundum et tértium) relicta intérduum étiam à poëtis prouducitur Æneid. 4 : *Pectóribus inhians*, *spirántia consulit exta*. Idem 5 : *Emicat Euryálus*, et múnere victor amici. Idem ibidem : *Osténtans artem páriter*, arcúmque sonantem. Idem, Eclog. 4 : *Ille latus niceum molli fultus Hyacintho*. Hujusmodi autem licéntia in suis carminibus componéndis Tyrónes uti non debent.

Ultima syllaba versus communis est : itaque brevis pro longa; longa item pro brevi poni potest.

DE NECESSITATE METRICA.

Lex métrica, necessitásque cogit poëtas breves aliquando syllabas producere, velut cùm sunt tres breves continuæ in cármine heróico, quod in *Italia*, *Ibitis*, *Itáliam*, portusque intrare licebit. Aut contra longas corripere : ut

cum brevis inter duas longas est, Juvenal. : *Fugérunt trépidi vera, ac manifesta canéntem Stoicidæ*. Dixit Stoicidæ penultima brevi, nécessitate metri constrictus.

DE VERSIFICANDI RATIONE

AC PRIMUM DE PEDIBUS.

Quóniam de *Syllabárum* quantitaté dictum est, superest, ut de *Péribus*, qui ex ipsis *Syllabis*, et de *Versu*, qui ex *Péribus* constat, bréviter dicámus.

Pes est pars *versus*, certo *syllabárum* génere, numero, atque ordine disínta.

Duárum syllabárum pedes.

Spondéus constat ex duábus syllabis longis, ut *Possunt*.
Pyrrhichius ex duábus brévibus, ut *Ruit*.
Choréus, sive *Trochæus*, ex longa et brevi, ut *Annus*.
Iámbus ex brevi et longa, ut *Amant*.

Trium syllabárum pedes.

Molossus constat ex tribus longis, ut *Cernébant*.
Tríbrachys ex tribus brévibus, ut *Cáperc*.
Dáctylus ex longa et duábus brévibus, ut *Tempora*.
Anapæstus ex duábus brévibus et longa, ut *Capiunt*.
Bacchius ex brevi et duábus longis, ut *Amabant*.
Antibacchius ex duábus longis et brevi, ut *Conducit*.
Créticus, sive *Amphimacer*, ex longa, brevi et longa, ut
Dicerent.
Amphibrachys ex brevi, longa et brevi, ut *Aménus*.

Quátuor syllabárum pedes.

Dispondéus constat ex duóbus Spondeis, ut *Commiscébant*.
Procelesmáticus ex duóbus Pyrrhichiis, ut *Ariete*.
Dichoreús ex duóbus Choréis, ut *Pertinére*.
Diámbus ex duóbus Iambis, ut *Relinquerent*.
Choriámbus ex Choréo, et lámbo, ut *Mobilitas*.
Antispastus ex lámbo et Choréo, ut *Retardare*.
Iónicus à Majoře ex Spondeo et Pyrrhichio, ut *Decer-
nimus*.

Iónicus à Minore ex Pyrrhichio et Spondeo, ut *Cupie-
bant*.

Pæónes.

Pæónes quátuor sunt : omnes ex tribus brévibus, et una longa constant : hac lege, ut primus primam hábeat longam, secundus secundam, tertius tertiam, quartus

quartam, ut *Corpóribus*, *Retúndere*, *Retinébat*, *Docué-
rant*.

Epitriti, sive Hippii.

Epitriti sunt itidem quátuor superióribus contrárii, constant omnes ex tribus longis, et una brevi ; hac lege, ut primus hábeat primam brévem, secundus secundam, tertius, tertiam, quartus quartam, ut *Amavérunt*, *Com-
probárent*, *Denúntiant*, *Contendémus*.

Quinque syllabárum pedes.

Quinque syllabárum pedes inusitati sunt, præter *Dóchi-
mum*, oratóriæ compositioni maximè appósitum, constat
ex Iámbo, et Crético, ut *Perhorréscerent*.

DE VERSU.

Versus est oratio certo génere, numero, atque ordine
pedum alligata. Sunt autem váría carminum genera.

De Hexámetro, sive Heróico.

Hexámetrum carmen constat sex péribus, quórum
quintus Dáctylus est, sextus Spondéus, reliqui vel Dáctyli,
vel Spondéi, vel Mixti. Virg. Æneid. 2 :

Urbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quintus pes nonnúmquam *Spondéus* est; undé *versus*
Spondiacus appellatur : quo vel rei aliqui grávitas, et
amplítudo, vel ingens mœror, animique angor, vel aliud
declaratur. Virg. :

Chara Deum soboles, magnum Jovis incrementum.

Pentámetrum Carmen.

Pentámetrum Carmen, quod cum *Hexámetro* ferè con-
jungitur, quinque habet pedes : quórum duo primi vel
Dáctyli, vel Spondéi esse possunt; syllaba longa adjuncta,
quaë cœsura, vel sémpipes dicitur : duo reliqui perpétuo
sunt Dáctyli, quibus sémpipes itidem adjungit, ut ex
utróque semípede quintus fiat, vel tertio loco Spondéus,
deinde duo Anapæsti. Ovid. :

Omnia sunt hóminum tenui pendéntia filo,
Et subite casu, que valuere ruunt,

Senarius Iambicus, sive *Trimeter Iambicus Acatalecticus*.

Senarius Iambicus sex pédibus constat : qui cùm purus est, et integer, ómnibus in locis lámbo habet. Horat. Epod. Od. 2 :

Beatus ille, qui procul negotiis.

Potest autem primo, tértio, et quinto loco Spondéum, et Dáctylum, et Anapæstum accipere : omnibus étiam locis, præterquam sexto, Tríbrachym. Horat. :

Pavidumque léporem, et advenam láqueo gruem.

Dimetrum Iambicum quátuor rēcīpt pedes; secúndo et quarto loco lámbo; primo et tértio lámbo, Spondéum, Dáctylum, vel Anapæstum. Potest étiam in omnibus, præter quartum, Tríbrachym accipere. Subscribitur intérduum hic versus eleganter Senário Iambico. Martial. :

Vir Celibérus non tacende gentibus,
Nostræque laus Hispaniae.

Scazon, sive *Choriambus*.

Scazon semper quinto loco habet lámbo, sexto vero Spondéum : cæteris ómnibus cum Senário Iambico consentit. Martial. :

Extemporalis factus est meus Rhetor.

Anapæsticum Dimetrum Acatalecticum.

Anapæsticum carmen, quo frequenter in Choris útitur Séneca, constat quatuor pedibus : qui ferè sunt Dáctyli, vel Spondéi, permixtis Anapæstis : ita tamen, ut secundo et quarto loco absit Dáctylus. Secundus pes dictiōnen terminet, qui plerūmque est Spondéus.

Lúgeat æther, magnusque parens
Ætheris alti, tellusque ferax,
Et vaga Ponti móbilis unda.

Glyconium.

Glyconium carmen constat Spondéo et duóbus Dáctylis, quo Séneca intérduum Choros scribit.

Tandem Régia nobilis,
Antiqui genus Inachi.

Asclepiadéum.

Asclepiadéum carmen constat Spondéo, duóbus Choriambis, et Pyrrhicio, vel Spondéo, Dáctylo, adjuncta syllaba longa, deinde duóbus Dáctylis. Carm. 1 Horat. :

Mœcénas átavis édite Régibus.

Phaléucum, sive *Hendecasyllabum*.

Phaléucum carmen quinque pédibus constat : Spondéo, Dáctylo, deinde tribus Choréis. Horat.

Comméndo tibi, Quintiáne, nostros,
Nostros dicere si tamen libélos
Possum, quos récitat tuus poëta.

Sunt, qui in primo pede nulla lege adstringantur, ut sæpè fecit Flaminius, aliquando Catullus.

Sáphicum Carmen.

Versus *Sáphicus* quinque pedes hoc ordine admittit : Choréum, Spondéum, Dáctylum, deinde duos Choréos : tértio cuique cármini ferè néctitur *Adonius*, qui ex Dáctylo et Spondéo constat. Horatius :

Integre vitæ, scelerisque purus
Non eget Mäuri jaculis, nec arcu,
Nec venenatis grávida sagittis,
Fusce, pharétra.

DE CARMINUM FIGURIS.

Synalæpha.

Synalæpha figúra est, cùm vocális, aut diphthóngus præcedentis dictiōnis à sequénti excipitur, et quodammodo absorbetur. Virgil. :

Conticuere omnes, intentique ora tenébant.

Intérduum hanc figúram pro sua licéntia omittunt poëtae : máximè cùm vocalis est longa, aut diphthóngus. Virg. Aeneid. 1.

Posthábita coluisse Samo : hic illius arma.

Idem Georg. 1 :

Gláuco, et Panopéce et Inó Melicertæ.